

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ 3 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРЬ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

ISSN: 2181-1342 (Online)

Сайт: <https://scienceproblems.uz>

DOI: 10.47390/1342V3I3Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 3 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодийёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети.

ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодийёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот

технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодири Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

“Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй.

Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Axmedov Jasurbek, Jabborova Gavharshod

QANQA ARXEOLOGIK YODGORLIGINI MUZEYLASHTIRISH MASALASI 9-14

Шухрат Эргашев

ФРАНЦИЯДА ИККИНЧИ РЕСПУБЛИКА ИНҚИРОЗИ ВА 1851 ЙИЛГИ ДАВЛАТ

ТЎНТАРИШИ 15-23

Касимова Шахноза Алишеровна

ПРИЕМЫ ЭФФЕКТИВНОЙ КОММУНИКАЦИИ В МУЗЕЙНОЙ ЭКСКУРСИИ 24-29

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Файзиева Ширин Шодмоновна

АГРОКЛАСТЕРЛАР ВА МАҲСУЛОТ ЕТИШТИРУВЧИЛАР ЎРТАСИДАГИ ҲАМКОРЛИКНИНГ
ИҚТИСОДИЁТДА ТУТГАН ЎРНИ 30-35

Мусагалиев Ажунияз Жумагулович, Дустова Мухайё Худайбердиевна

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ КОРХОНАЛАРИНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ БОРАСИДАГИ АЙРИМ
МАСАЛАЛАР 36-41

Murodova Nargiza Utkirovna

TURIZM MARKETING FAOLIYATIDA STRATEGIK BOSHQARUVNING AHAMIYATI 42-47

Kuchkarov Baxrom Kuziyevich, O'rmonov Xasanboy Haydarovich

КОМПАНИЯЛАРНИНГ МОЛИЯВИЙ ТО'ЛОВГА ЛАЙОҚАТСИЗЛИГИ ХАВФИНИ АНИҚЛАШ 48-55

Temirova Feruza Sagdullayevna

MARKETINGNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYASI -
BRENDING FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH 56-62

Sobirova Marhabo Haitovna

МЕВА-SABZAVOT KOOPERATSIYASINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH
YO'LLARI 63-67

Mamajonova Gulasal Oribjon qizi

KORXONALARIDA ISHLAB CHIQRISH QUVVATLARIDAN FOYDALANISHNING
SAMARADORLIGINI OSHIRISH MASALALARI 68-77

Davlyatshayev Akmal Ashurmamatovich

О'ЗБЕКИСТОН ИҚТИСОДИЙОТИНИНГ РИВОЖЛАНИШИДА ИНВЕСТИЦИЯ РИСКЛАРИНИ
БОШҚАРИШ SAMARADORLIGINI OSHIRISH 78-87

Тўхтамишов Азиз Қаҳрамонович
КЛАСТЕР ЁНДАШУВИ АСОСИДА ТУРИЗМ СОҲАСИНИНГ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНИШ
МОҲИЯТИ, МАЗМУНИ ВА ТАМОЙИЛЛАРИ 88-101

Каржавова Хуршида Абдумаликовна
МАҲАЛЛА ТИЗИМИДА ИННОВАЦИОН ИЖТИМОЙ ХИЗМАТЛАР КўРСАТИШНИНГ
АСОСИЙ ЙўНАЛИШЛАРИ 102-110

Soliyev Dilmurod Jamolovich
AYLANMA MABLAG'LARNI SAMARALI BOSHQARISH KORXONA FAROVONLIGINING
ASOSIDIR 111-119

Sultonova Mushtariy Abdulabbosovna
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISH
MASALALARI 120-130

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Тўраев Шавкат Нишонович
ЖАМИЯТ МАФКУРАСИ ИЖТИМОЙ САФАРБАР ЭТИШНИНГ АСОСИЙ ОМИЛИ 131-137

Qodirov Davronbek Hoshimovich
TASAVVUF TA'LIMOTINING NAZARIYOTCHISI – ABULQOSIM QUSHAYRIY 138-143

Sharipov Dilshod Baxshilloevich
TINCHLIKNING UNIVERSAL (DUNYOVIY) TARTIB BO'YICHA TAHLILI 144-148

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Гаппаров Алибек Қаршибоевич
ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ЛЕКСИКАНИНГ СОЦИОЛИНГВИСТИК АСПЕКТИ 149-155

Fayzieva Zuxra, Sharipova Yoqut Quدراتillayevna
APPLICATION OF GAME TECHNOLOGIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE TO THE BLIND
AND VISUALLY IMPAIRED 156-161

Ахмедшина Лилия Рафаэлевна
РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ КОНЦЕПТОВ «МУЖ « И «ЖЕНА»
В ПОСЛОВИЦАХ И ПОГОВОРКАХ 162-166

Kholmuminova Makhliyo
DIFFERENCE BETWEEN MEANINGS IN UZBEK AND ENGLISH LANGUAGES 167-171

Shirinova Yekaterina
NUTQIY TAFAKKURNING PSIXOLINGVISTIK MUAMMOLARI 172-178

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

Қутлымуратов Фархад Қалбаевич

ЮРИДИК ШАХСНИ ҚАЙТА ТАШКИЛ ЭТИШДА СОЛИДАР
ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАЛАРИ 179-185

Kasimov Nodirjon Sodikjonovich

QASDDAN O'DIRISH JINOYATINING TUSHUNCHASI, TAVSIFI VA JINOIY HUQUQIY
XUSUSIYATLARI 186-196

Урманбаева Ферузахон Саттаровна

ВАСИЙЛИК ВА ҲОМИЙЛИКНИНГ ЗАРУРИЯТИ ВА МОҲИЯТИ 197-203

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Tursunaliyev Ilhomjon Axmedovich

“HAYOT DAVOMIDA TA'LIM” – JISMONIY TARBIYA VA SPORT MUTAXASSISLARINI UZLUKSIZ
KASBIY RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MEKANIZMI SIFATIDA (NAZARIY JIHATLAR
TAHLILI) 204-210

Mamatqosimov Jahongir Abirqulovich

BO'LAJAK REJISSORLARNING KASBIY KOMPETENSIYALARINI TAKOMILLASHTIRISHDA
TRENING MASHQLARINING AMALIY AHAMIYATI 211-217

Turdimurodov Dilmurod Yo'ldoshevich

YUQORI SINIF O'QUVCHILARIDA QAT'IYATLILIK SIFATINI JISMONIY TARBIYA DARSLARIDA
TARBIYALASH 218-223

Бабаходжаева Наргиза Мухитдиновна

ОЛИЙ ТАЪЛИМДА ПЕДАГОГ КАДРЛАРНИНГ ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТИНИ
ПСИХОЛОГИК-ПЕДАГОГИК ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ 224-229

Mengliqulov Xayrulla Aliqulovich

HARAKATLI O'YINLAR ORQALI 14-15 YOSHLI SUZUVCHLARNING JISMONIY SIFATLARINI
RIVOJLANTIRISH 230-236

Fayzullaeva Madina Abdumumin kizi

ADVANCED PEDAGOGICAL EXPERIENCES IN ORGANIZING AND DEVELOPING THE
EDUCATIONAL PROCESS ON THE BASE OF DIGITAL TECHNOLOGIES 237-244

Yusupov Dilmurod Abdurashidovich

YADRO FIZIKASI BO'LIMLARINI O'QITISHDA INNOVATSION KOMPYUTER
TEKNOLOGIYALARINI QO'LLASH ORQALI TALABALAR FAOLLIGINI OSHIRISH 245-254

Ergashev Omonboy Turgunbayevich

TALABALARNING BADIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY ZARURATI VA
PEDAGOGIK ASOSLARI 255-260

<i>Ruzmetova Novval Vahabjanovna</i> THE ROLE OF FOLK TRADITIONS IN FORMING LEGAL CULTURE OF STUDENTS OF LAW SCHOOLS	261-269
<i>Raxmatov Otabek Urinbosarovich</i> BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHILARIDA MILLIY SPORT TURLARI ASOSIDA AMALIY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI	270-274
<i>Makhmudov Furqat Djumaboyevich</i> YORUG'LIK KVANT NAZARIYASINING VUJUDGA KELISHI. YORUG'LIK KVANTI MAVZUSINI O'QITISH USULLARI	275-281
<i>Бабахова Гулзиба Зиятбаевна</i> К ВОПРОСУ МЕТОДИКИ ИЗУЧЕНИЯ ТЕОРИИ АТОМОВ ВОДОРОДА ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ КУРСА КВАНТОВАЯ МЕХАНИКА	282-289
<i>Dexkanov Sherzod Abdumutalibovich</i> KAFEDRALARARO BITIRUV MALAKAVIY ISHLARINI TAYYORLASH – SIFATLI TA'LIMNI TA'MINLASHNING MUHIM OMILI SIFATIDA	290-296
<i>Ҳакимова Муқаддас Ҳасановна</i> КОМПЕТЕНТЛИ ЁНДАШУВ АСОСИДА БЎЛАЖАК ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ КАСБИЙ-ПЕДАГОГИК ИЖОДКОРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ	297-301

08.00.00 – Иқтисодиёт фанлари

Davlyatshayev Akmal Ashurmamatovich,
Farg'ona Politexnika Instituti,
“Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrası dotsenti, i.f.n.,
e-mail: akmal.davlyatshayev@ferpi.uz, +998 93 484 15 86.

O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTINING RIVOJLANISHIDA INVESTITSIYA RISKLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekistonda investitsiya risklarini boshqarish samaradorligini oshirish tizimini takomillashtirish masalalari ko‘rib chiqilgan. O‘zbekiston iqtisodiyoti rivojlanishining zamonaviy sharoitida ko‘plab korxonalar uchun innovatsion va investitsion faoliyatni baholashda iqtisodiy noaniqlik mavjud bo‘lib, ushbu maqola risklarni boshqarish orqali investitsiya va innovatsion faoliyatdagi risklarni kamaytirish omillarini tahlil qilishga bag‘ishlangan. Investitsiya loyihalarining risklarini boshqarish va ularni tahlil qilish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan va berilgan.

Kalit so‘zlar: innovatsiya, investitsiya risklari, investitsion loyiha, risk turlari, risklarni baholash, riskni boshqarish.

Давлятшаев Акмал Ашурмаматович,
Ферганский политехнический институт,
к.э.н., доцент кафедры “Бухгалтерский учет и аудит”

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫМИ РИСКАМИ В РАЗВИТИИ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы совершенствования системы повышения эффективности управления инвестиционными рисками в Узбекистане. В современных условиях развития экономики Узбекистана для многих предприятий существует экономическая неопределенность в оценке инновационной и инвестиционной деятельности, данная статья посвящена анализу факторов снижения риска в инвестиционной и инновационной деятельности посредством управления рисками. Разработаны и даны предложения по управлению рисками инвестиционных проектов и их анализу.

Ключевые слова: инновации, инвестиционный риск, инвестиционный проект, виды рисков, оценка рисков, управление рисками.

Davlyatshayev Akmal Ashurmamatovich,
Fergana Polytechnic Institute,
Candidate of Economics, Associate Professor of the Department

INCREASING THE EFFICIENCY OF INVESTMENT RISK MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE UZBEKISTAN ECONOMY

Abstract. This article discusses the issues of improving the system of improving the efficiency of investment risk management in Uzbekistan. In the modern conditions of the development of the economy of Uzbekistan, for many enterprises there are economic uncertainty in the assessment of innovation and investment activities, this article is devoted to the analysis of risk reduction factors in investment and innovation activities

through risk management. Proposals on risk management of investment projects and their analysis have been developed and given.

Keywords: innovation, investment risk, investment project, types of risks, risk assessment, risk management.

<https://doi.org/10.47390/1342V3I3Y2023N11>

Kirish. Iqtisodiy jarayonda investitsiyalar markaziy o'rinni egallaydi, bu esa o'z navbatida korxonalar iqtisodiyotining umumiy o'sishini belgilaydi. Bugungi kunda korxonalar sarmoya kiritish natijasida ishlab chiqarish hajmi osmoqda, daromadlari oshmoqda, shu bilan birga ular o'rtasidagi iqtisodiy raqobatning kuchayishi ularning rivojlanishning drayveri bo'lib xizmat qilmoqda.

Kompaniyaning investitsiya faoliyati bu investitsiyalarni asoslash va foyda olish yoki korxonaning iqtisodiy salohiyatini kengaytirishga qaratilgan amaliy harakatlarni amalga oshirishdir.

Investitsiya mazmuni ularning namoyon bo'lish shakllari orqali, investitsiyalar maqsadi esa ularning asosiy funksiyasi – jamg'arish bilan aniqlanadi. Iqtisodiyotni erkinlashtirish, jamiyatni modernizatsiya va isloh qilish sharoitida investitsion faoliyatni rivojlantirish xamda uning tashkiliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish, investorlarni huquq va manfaatlarini himoyalash, mamlakatda investitsiya muhitini yaxshilash, investitsiya bozorida operatsiyalarning turlari va xususiyatlarini o'rganish, ushbu investitsion operatsiyalardagi risklar, ularning turlari, xususiyatlari, paydo bo'lish sabablari, ularni baholash hamda boshqarish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Turli nuqtai nazarlar, qarashlar va talqinlarni o'rganish natijasida shunday xulosa chiqarish mumkinki, investitsiya o'zi egalik qilayotgan mablag'larni, qarz sifatida olingan mablag'larni aniq muddatlarga muayyan jarayonlarga, aniq va noaniq risklar bilan bog'lashdir, bundan asosiy maqsad uning hozirgi qiymatini saqlash va jamg'armalarni amalga oshirishdan iboratdir.

O'zbekiston bozorni tubdan o'zgartirish yo'lga kirgan mamlakat sifatida xorijiy kapitalni jalb qilish bo'yicha o'z strategiyasini ishlab chiqdi va uni amalga oshirishda faol ishtirok etmoqda. Yangi O'zbekistonning 2022-2026-yillarga mo'ljallangan rivojlanish strategiyasi kelgusi besh yilda 120 milliard dollar, shu jumladan 70 milliard dollar xorijiy investitsiyalarni jalb qilish choralari ko'rgan holda, mamlakatdagi investitsiya muhitini yanada yaxshilash va jozibadorligini oshirish zarurligini ko'rsatmoqda [1]. Hujjatda, shuningdek, 2026-yilgacha xorijiy va mahalliy investitsiyalarni jalb qilish strategiyasini amalga oshirish va investitsiyalardan samarali foydalanishning yangi tizimini yaratish va pastdan yuqoriga tamoyiliga asoslangan eksport hajmini oshirish ko'zda tutilgan.

Zamonaviy sharoitda korxonalarining moliyaviy resurslarini to'g'ri boshqarishni ta'minlash yanada dolzarbdir, chunki ularning ba'zilari hali ham bozor munosabatlarini shakllantirish qiyinchiliklari bilan bog'liq inqiroz holatidadir. Moliyaviy resurslarni samarali boshqarish qiyin va kuchli raqobat sharoitida omon qolishga imkon beradi [8].

Bozor iqtisodiyotida moliyalashtirish manbalarining ishonchliligi, xavfsizligi, riskiligi, daromaddorligi, likvidiligi, aniq maqsadlari va ularga erishish usullari o'rtasida chambarchas aloqadorlik bor. Investitsiyalardan kelajakda kutilayotgan samaraga ularning xavfsizligini,

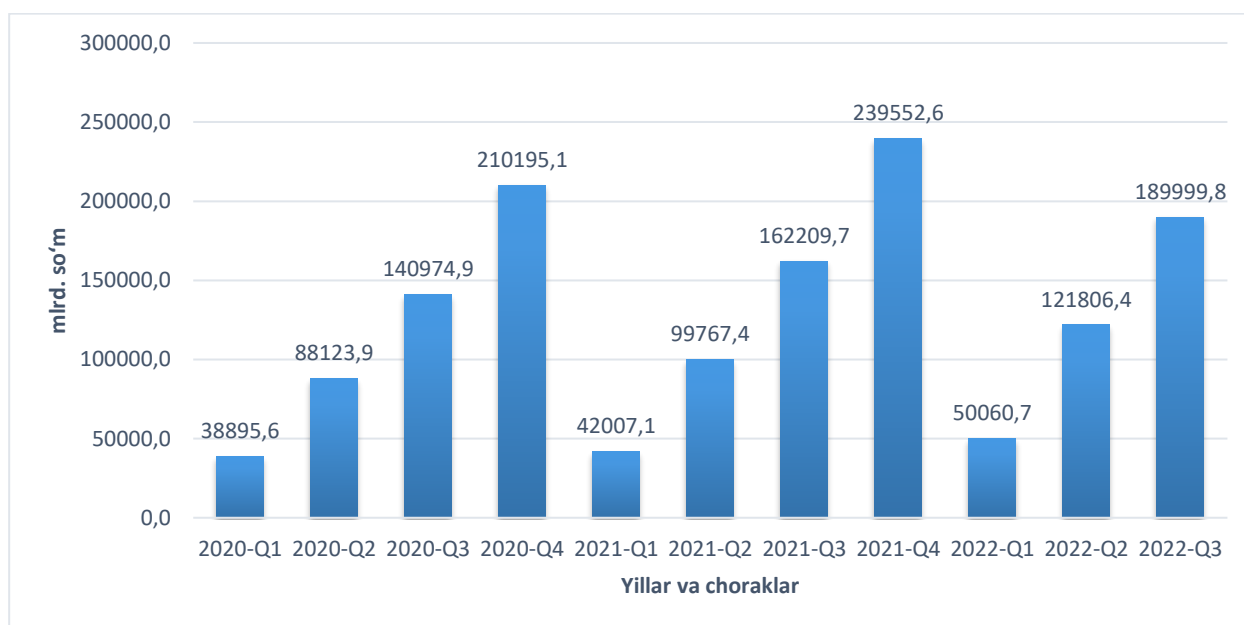
daromaddorligini, kapitallashuvini va likvidiligini optimallashtirish hamda investitsiya maqsadlarini kelishtirish, ya'ni murosaga keltirish orqali erishiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotning nazariy asosini mahalliy va xorijiy olimlarning investitsiya siyosatini shakllantirish va amalga oshirish, investitsiya jarayonlarini boshqarish muammolariga bag'ishlangan ishlari tashkil etdi. Tadqiqotning axborot bazasi O'zbekiston Respublikasining qonun hujjatlari, statistik va boshqa axborot manbalari, kompaniyaning moliyaviy va investitsion faoliyatini tavsiflovchi materiallar hamda iqtisodiy sohadagi boshqa me'yoriy hujjatlardan iborat tashkil etdi.

Natija va muhokamalar. Samarali investitsiya faoliyatining tarkibiy qismlaridan biri puxta o'ylangan investitsiya siyosatidir. Huquqiy shakli va sohaga mansubligidan qat'i nazar, korxonaning investitsiya siyosati uning faoliyati uchun asosiy ahamiyatga ega.

Investitsiya loyihalarining samaradorligini baholash muammosi har doim ham olimlar, ham biznes rahbarlari diqqat markazida bo'lgan va bo'ladi. Bozor sharoitida faoliyat yuritayotgan ilmiy tashkilotlar va investorlar uchun loyihaning istiqbolli rentabelligi – uning yakuniy ilmiy, texnik, ijtimoiy, ekologik va iqtisodiy samaradorligi eng muhim masalasi hisoblanadi. Shuning uchun korxonalar rahbarlari investitsiya loyihalarining iqtisodiy samaradorligini baholashda tanlov vositalari va uslubiy yondashuvlarga ega bo'lishlari kerak. Loyiha iqtisodiy jihatdan samarali bo'lsa, amalga oshirilishi mumkin va aksincha, samarasiz bo'lsa, uni rad etish kerak.

Statistik ko'rsatkichlarga ko'ra 2022- yilning yanvar-sentyabr oylarida O'zbekiston Respublikasida iqtisodiy va ijtimoiy sohalarni rivojlantirish uchun jami moliyalashtirish manbalari hisobidan 190,0 trln. so'm o'zlashtirilgan bo'lib, 2021- yilning mos davriga nisbatan 105,0 % ni tashkil etdi (1-rasm).

1-rasm. O'zbekiston Respublikasida asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar miqdori[15]

Jami investitsiyalar hajmida, markazlashgan moliyalashtirish manbalari hisobidan moliyalashtirilgan asosiy kapitalga investitsiyalarning ulushi, 2021- yilning mos davridagi ulushiga nisbatan 6,3 % punktga kamayib, 13,7 % ni yoki 26,1 trln. so'mni tashkil etdi. Mos ravishda, markazlashmagan moliyalashtirish manbalari hisobidan 163,9 trln. so'm yoki jami

investitsiyalarning 86,3 % investitsiyalari o'zlashtirilib, 2021- yilning mos davridagi ko'rsatkichga nisbatan 6,3 % punktga ko'paydi.

2022- yilning yanvar-sentyabr oylarida korxonalar va tashkilotlarning o'z mablag'lari hisobidan moliyalashtirilgan asosiy kapitalga investitsiyalar – 62,6 trln. so'm yoki jami asosiy kapitalga investitsiyalarning 32,9 % ini tashkil etdi.

Bevosita to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hisobidan moliyalashtirilgan investitsiyalardan O'zbekiston Respublikasi bo'yicha 23,7 trln. so'm, yoki 2021- yilning mos davridagi ko'rsatkichga nisbatan 0,8 % punktga kamaygan holda jami investitsiyalardagi ulushi 12,5 % ga teng investitsiyalar o'zlashtirildi. [1]

Asosiy kapitalga investitsiyalarning moliyalashtirish manbalari bo'yicha tarkibida eng yuqori o'sish sur'ati korxonalar va tashkilotlarning o'z mablag'lari hisobidan moliyalashtirilgan investitsiyalarda kuzatilib, 2021- yilning mos davriga nisbatan 131,4 % ni tashkil etganligi qayd etildi.

Kafolatlanmagan va boshqa xorijiy investitsiya va kreditlar hisobidan 40,0 trln. so'm investitsiyalar o'zlashtirilib, jami asosiy kapitalga investitsiyalar hajmidagi ulushi 2021- yilning mos davridagi ko'rsatkichga nisbatan 2,0 % punktga kamayib, 21,0 % ni tashkil etdi.

Investor uchun uning manfaatiga mos bo'lgan loyiha uni amalga oshirishdagi yuzaga keluvchi risklarning to'liq bartaraf etilganidir. Loyihaning iqtisodiy samaradorligini aniqlashda muqobil loyihalarni taqqoslama tahlil etishning ahamiyati juda kattadir. Loyihalarning taqqoslama tahlili, hatto, ularning qaysi biri eng kam risklarga ega, yuqori foydali, tez qaytimli, kafolatlangan daromadli, hayotiyli ishonchli investitsiya loyihasi ekanligini aniqlashga imkon beradi. Bunday tahlil investorning moliyalashtirishga loyiq haqiqiy raqobatbardosh loyihani aniqlashi va tanlashga imkon beradi.

Investitsion faoliyat ma'lum miqdordagi moliyaviy resurslarni talab qiladi. Bu sarflangan resurslardan investorlar ma'lum daromad, foyda olishni ko'zlaydi. Mazkur foyda esa investorlarning xarajatlarini, inflyatsiya omilini, tadbirkorlik riskini qoplashi lozim. Ammo amaliyotda investorlar har doim ham kutilgan, rejalashtirilgan natijalarga erisha olmaydilar. Buning asosiy sabablaridan biri – risklarning mavjudligidir.

Investitsion faoliyatda risk — bu investitsiyalarni qisman yoki to'liq yo'qotish, kutilgan daromaddan kamroq foyda olish va loyihada ko'zlangan maqsadlarga erisha olmaslik xataridir. Loyihadan qanchalik ko'p miqdorda daromad kutilsa, u shunchalik yuqori riskli hisoblanadi.

Risk tushunchasi har doim mavjud bo'lgan deb hisoblanadi. Misol uchun, hatto qadimgi odamlar ham tavakkalchilikka asoslangan o'yinlarida, qimor o'ynashda, xavflarni baholaganlar. Ushbu o'yin sahnalari Misr qabrlarida ham, qadimgi yunon vazalarida ham topilgan. Keyinchalik risk tushunchasi, tadbirkorlik va banklarda ishlatila boshlandi. Dunyoda ushbu hodisani o'rganish cho'qqisi XIX asr oxiri – XX asr boshlariga to'g'ri keladi.

Ko'p o'lchovli kategoriya sifatida riskning turli xil ta'riflari mavjud. "Risk" atamasi lotincha "risicare" so'zida kelib chiqqan bo'lib, "qaror qabul qilish" degan ma'noni anglatadi. Nazariya va amaliyotda risk tushunchasi ko'p tomonlama va ko'p qirrali xarakterga ega. "Risk" atamasi o'rta asrlar va zamonaviy tushuncha sifatida paydo bo'ldi. Odamlar qabul qilingan qarorlar uchun javobgarlikni anglaganlarida "risk" termining tushunish baholash ahamiyati dolzarb masala sifatida kun tartibiga chiqdi, bu zamonaviy kundalik g'oyalar va qarashlarning xilma-xil bilan bog'liqdir.

Hozirgi vaqtda ensiklopedik va maxsus lug'atlarda "risk" atamasining turli talqinlari mavjud. "Risk" tushunchasi birinchi marta V. I. Dahl [1] tomonidan tuzilgan lug'atida aniqlangan.

Har bir korxonada moliyaviy munosabatlarga kirishar ekan, uning oldida moliyaviy faoliyatini samarali tashkil etish, moliyaviy barqarorligini saqlash va maksimal foyda olishni maqsad qiladi. Risk tushunchasi va uning mohiyati bo'yicha iqtisodchi olimlar tomonidan aniq bir to'xtamga kelinmagan.

Rossiyalik iqtisodchi olim V.T. Sevruc risk tushunchasiga quyidagicha ta'rif beradi: "Risk — bu zarar ko'rish yoki manfaatni qo'ldan chiqarish bilan bog'liq ehtimollar o'lchovidir" [2; 13 b].

Yana bir rus iqtisodchi olimi Ye.S. Stoyanovning "Moliyaviy menejment" kitobida "risk — bu zararning paydo bo'lishi yoki prognozlashtirilganidek daromad ololmaslik xavfi ehtimoli" deb ta'rif beradi [3; 42 b].

O.A. Sviridova "Risklarni boshqarish. Xatarlarni baholash usullari" deb nomlangan darsligida "risk — bu noaniqlikning maqsadga erishishga ta'siri" deb ta'rif beradi [4; 4 b].

P.G. Graboviy, S.N. Petrovalarning "Zamonaviy biznesda risk" kitobida ta'riflanishicha, "Risk deganda ma'lum bir ishlab chiqarish va moliyaviy faoliyat natijasida korxonada tomonidan o'z resurslarini ma'lum qismidan ayirish, foyda ololmaslik yoki qo'shimcha xarajatlar qilish ehtimoli"dir [5; 14 b].

O'zbek iqtisodchi olimasi Sh.Z. Abdullayevaning fikricha: risk va xavf-xatar alohida narsa, ya'ni risk bu iqtisod subyektining faoliyatidir va u tanlov bilan bog'liq. Bu faoliyat subyektning xavf-xatar sharoitidagi tanloviga asosan amalga oshiriladi. Xavf, xatar qanchalik yuqorilashgan sari subyekt shunchalik risk qilmaydi va risk nolga yaqinlashadi [6; 84 b].

Yana bir o'zbek mahalliy olimlaridan A.U. Burxanov, O.N. Hamdamov "Moliyaviy menejment" darsligida shunday ta'rif bergan "Risk — bu iqtisodiy kategoriya bo'lib, u jamiyatning rivojlanishidagi ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarda aniq bir yechimga ega bo'lmagan holatning miqdor va sifat jihatdan qo'shimcha daromad ko'rish yoki ma'lum zarar ko'rish ehtimoliga aylanishi mumkin bo'lgan voqealardir" [7; 270 b].

Yuqoridagi ta'riflardan ko'rinadiki, riskni tushunishda umumiy qilib aytganda, ikki xil qarash mavjud. Birinchidan, risk — bu obyektiv, ya'ni xavf-xatar, muvaffaqiyatsizlik va uning natijasida resurslarining bir qismidan yoki butunlay ajralish, rejalashtirilgan daromadni ololmaslik, zarar ko'rish deb qarash.

Ikkinchidan, risk — bu subyektning xavf-xatar, muvaffaqiyatsizlik, zarar ko'rish ehtimolini bila turib, yaxshi natijaga erishish umidida faoliyatni amalga oshirish deb qarash. Demak, ikkinchi xil qarashda risk faoliyatdir, faoliyat boshlash yoki boshlamaslikning sharti. Riskka bunday ta'rif berish ham ma'qul emas. Chunki riskni subyektning tanlov asosidagi faoliyati deb tushungan holatimizda riskni xar xil turlarga bo'lib o'rganish va tasniflashga hojat qolmasdi. Riskni bunday tushunganda riskka ta'sir qiluvchi omillar to'g'risida gapirish mumkin, lekin misol uchun "mamlakat riski" deb riskni alohida nomlay olmasdik. Risklarni boshqarishga ham hojat qolmasdi. Shundan ko'rinadiki, o'zbek iqtisodchi-olimlari ham riskni xavf-xatar va tavakkalchilik tushunchalari bilan ifodalaydi. Fikrimizcha, xavf-xatar va tavakkalchilik tushunchalarini aniqlashtirib olish maqsadga muvofiqdir.

Risklarni boshqarish bo'yicha ishlar bosqichi, risklarni tahlil qilish bo'yicha ishlarning mazmuni va belgilanishi, loyiha ishtirokchilari tomonidan risklarni tahlil qilish natijalarini

o'rganish, ishlab chiqilgan har qanday investitsion loyihadagi pul mablag'lari oqimi kelgusi davrga tegishli va istiqbolli xarakterga ega. Shunga aniq ishonch hosil qilish mumkinki, istiqbol noto'g'ri bo'lishi mumkin, ya'ni ko'zlangan daromadlarga ega bo'la olmaslik mumkin [8]. Shuning uchun tahlil ishlarining eng muhim qismi uning oqibatini hisobga olish, investitsion loyihalar ekspertizasi jarayonida asosiy vosita sifatida risklarni tahlil qilish hisoblanadi.

Bugungi kunda investitsion loyihalashtirish amaliyotida loyihaviy risklarni tahlil qilish tushunchalari endigina yuzaga keldi, biroq avval to'plangan xalqaro tajribani hisobga olganda risklarni tahlil qilish har qanday investitsion loyihalar biznes-rejasining ajralmas qismi bo'lib qoldi. Shuni alohida ta'kidlash joizki, investitsion loyihalar ekspertizasida loyiha bo'yicha barcha ma'lumotlardan foydalaniladi, ma'lumotlarning to'g'riligi chuqur o'rganiladi, kutilishi mumkin bo'lgan salbiy holatlar va uning oqibatlari baholanadi. Bundan tashqari, risklarni tahlil qilish loyihalar ekspertizasidan uni amalga oshirishni boshqarish jarayoniga o'tishda "ko'prik" vazifasini o'taydi.

Umuman olganda, risk – bu yo'qotish ehtimolidir. Loyiha riski loyihani muvaffaqiyatli amalga oshirishdagi xavf-xatar darajasini anglatadi. Hozirgi kunda amaliyotda loyiha risklarini tahlil qilishga imkon beruvchi turli yondashuvlar va usullar qo'llanilmoqda. Investitsion loyihalarni amalga oshirishning maqsadga muvofiqlik masalasini hal etishda risk tahlili asosiy o'rinni egallab, bu asosida loyiha yuzasidan mumkin bo'lgan barcha yo'qotishlar o'rganilib, ularning oldini olish yoki tegishli vaziyatlarda ularni benuqson hal etish yoki pasaytirish choralari ishlab chiqiladi [9]. Riskdan keladigan yo'qotishlarni kamaytirish yoki barham toptirish va ular bilan bog'liq salbiy oqibatlarni kamaytirish usullarini taklif etish uchun, eng avvalo, risklarning vujudga kelishiga imkon beruvchi omillarni aniqlash, ularning ahamiyatini baholash, ya'ni "risk tahlili" deb nomlanuvchi ishni bajarish lozim bo'ladi. Risk tahlilining maqsadi investorga investitsiya loyihasini amalga oshirishda qatnashishning maqsadga muvofiqligi to'g'risidagi qarorlarni qabul qilish va mumkin bo'lgan moliyaviy yo'qotishlardan himoyalanih bo'yicha chora- tadbirlar ishlab chiqish uchun kerakli ma'lumotlarni taqdim etishdan iborat.

Shunga ko'ra, risk tahlilini loyihaning barcha ishtirokchilari mustaqil tarzda olib borishlari maqsadga muvofiqdir. Risk tahlili investitsion loyihaning barcha ishtirokchilari — buyurtmachilar, bank, sug'urta kompaniyalari, lizing kompaniyalari, mol yetkazib beruvchilar tomonidan olib borilishi lozim. U, odatda, bir-birini to'ldiruvchi ikki turga:

- risklarning turlari, omillari va doirasini aniqlash maqsadini ko'zlovchi sifat tahlili;
- alohida risklar kabi loyihalarning ham hajmini hisoblash imkonini beruvchi miqdoriy tahlil.

Risklarni baholash risklarni pasaytirish usullarini qo'llashdan iboratdir. Risklarni baholash deganda risk darajasini sifat va miqdor jihatdan aniqlash tushuniladi. Risklarni pasaytirish usullari turlicha bo'lib, ular risk turiga va risk guruhiga qarab tanlanadi. Birinchi bosqichda risklar tahlili loyiha tashabbuskorlariga investitsiya kiritish yoki kiritmaslik haqida sodir bo'lishi mumkin bo'lgan zararlar haqida ma'lumot beradi. Ammo risklar loyiha hayotini barcha bosqichlarida bo'lganligi sababli risklar tahlili loyiha tugagunga qadar davom etadi.

Shuningdek, risklarni aniqlash — sifat tahliliga, risklarni baholash — miqdor tahliliga taalluqlidir. Risk tahlilining miqdor usullari orasida ommabop usullar quyidagilardir: statistik usul, statistik tajribalar usuli; maqsadga muvofiq keladigan xarajatlar tahlili; ekspert baholash; analitik usullar va boshqalar [10]. Risk tahlilining ahamiyati investitsiya loyihasining salohiyatli

ishtirokchisiga, investorlarga loyihani maqsadga muvofiq tarzda amalga oshirish haqidagi qarorlarini qabul qilishi uchun zaruriy ma'lumotlarni berishi bilan izohlanadi.

Risklarni boshqarish — bu risk va foyda miqdorini oqilona qo'shilmasini aniqlashga qaratilgan harakatlardir. Risklarni boshqarishning asosiy maqsadi — ularni pasaytirish hisoblanadi. Risklarni boshqarish quyidagi asosiy bosqichlarga bo'linadi:

1. Risk omilini aniqlash;
2. Risk omilini tahlil qilish va baholash;
3. Risklarni pasaytirish bo'yicha ishlarni rejalashtirish yoki risk oqibatlarini bartaraf etish;
4. Risklarni oldini olish va nazorat qilish;
5. Risklarni boshqarish usullarini tanlash va qo'llash;
6. Risk vaziyatlari va ularni oqibati haqida ma'lumot to'plash va kelajakka tavsiyalar tuzish.

Risk omilini aniqlash deganda risk sababini, ya'ni loyihaga ta'sir qila oladigan voqea yoki vaziyatlarni aniqlash tushuniladi. Riskni boshqarishdan maqsad eng avvalo riskning oldini olishdir. Qaror qabul qilayotgan shaxs yuz berishi mumkin bo'lgan noxush voqealarning oqibatini yaqqol tasavvur etishi kerak. Bu uning keyingi harakatlarini belgilab beradi. Bank boshqaruvi xodimlari o'z ishlarida amal qilish uchun xatarni oldini olish taktika va strategiyasini ishlab chiqishi kerak.

Risklarni boshqarishdagi asosiy vazifa — amaldagi bozor konyunkturasiga mos darajada risklarni minimallashtirish, kreditlash xizmatlari bozorida bank pozitsiyasini minimum saqlab qolishdir.

Riskni boshqarishdagi asosiy yo'llar quyidagilar:

- risklarni ajratish; risklarni loyiha ishtirokchilari o'rtasida taqsimlash;
- moddiy ta'minotni olish (garov);
- moliyaviy ta'minotni olish (kafolat yoki kafillik);
- risklarni kredit bo'yicha yuqori foiz stavkasiga ko'chirish;
- risklarni venchur kreditlashga qabul qilish;
- qarzlarni bo'yicha yo'qotishlarni qoplash uchun fondlarni shakllantirish va boshqa.

Bular riskni boshqarish bo'yicha har bir mijoz bo'yicha doimiy monitoring olib borish, ma'lum bir mijozning asosiy xo'jalik faoliyatiga aloqador tarmoq holatining doimiy monitoringini yuritish, kafolatni jalb qilish va tahlil etish, risk uchun kompensatsiya olish (garov, kafolat va boshqalarni amalga oshirish)kabi ish yo'nalishlarini talab qiladi.

Risklarni ajratish deganda moliyalashtirish manbalarining harakatidagi og'irlikni qarzdorning o'zi bilan birgalikda boshqa bir necha investorlar o'rtasida bo'linishi tushuniladi. Yirik qarzdorlarning loyihalarini moliyalashtirishda tabiiy bu amaliyot kichik tadbirkorlik doirasidagi tadbirkorlar uchun keng tarqalmagan [11]. Bu shu bilan bog'liqki, so'ralayotgan kreditning chegaralangan summasida investorlar o'rtasida risklarni taqsimlanishi va nazorati bo'yicha operatsion xarajatlar bank kreditlash riskini kamaytirishga qilinadigan iqtisodni oshirishi mumkin.

Riskni boshqarishda loyiha ishtirokchilaridan tashqari sug'urta tashkilotlari ham bevosita ishtirok etadi. Ular riskni baholashda o'z usullari va yo'llarini amalga oshiradilar, bu amalga oshirish reja — dasturlarini nazorat qilib boradilar.

Natijalarni baholash — bu ma'lum bir loyiha doirasidagi risk- menejmenti bo'yicha faoliyatlarining yig'indisi. U keng ma'lumotlar to'plami asosida o'tkaziladi va risk tahliliga tuzatishlar kiritish, risk-menejmentining alohida choralari qo'llash, samaradorligini baholash, riskni boshqarishda barcha qilingan xarajatlarni baholash maqsadida o'tkaziladi. Natijalarni baholash orqali olingan ko'rsatma va xulosalar keyingi loyihalarni amalga oshirishda qo'llaniladi. Investitsiya loyihasi riskini baholash usullari orasida eng ko'p qo'llaniladiganlari quyidagilar:

- loyiha ning sezgirlik tahlili;
- "Zararsizlik nuqtasi"ni aniqlash;
- barqarorlikni tekshirish usuli.

Yuqorida ko'rib o'tilgan riskni boshqarish bosqichlari va riskni baholash usullari yordamida risk sababli bo'ladigan yo'qotishlarni pasaytirish, ular bilan bog'liq ko'ngilsiz oqibatlarini kamaytirish usullarini taklif qilish mumkin [12]. Loyiha risklarini boshqarishning u yoki bu turdagi vositalarining, mexanizmlarining qo'llanilishi amalga oshirilayotgan investitsiya loyihalari risklarining aniq turlari va ularni keltirib chiqaruvchi omillar ko'lamiga, shuningdek, ularning loyihani amalga oshirish natijalariga ta'siriga bog'liqdir.

Risklar barcha loyihalar uchun umumiy bo'lgani kabi har bir investitsiya loyihasining o'ziga xos xususiyatlariga, muayyan tasniflariga qarab maxsus risklar ham bo'lishi mumkin [13]. Bunday sharoitlarda risklarni tahlil etish, ularni boshqarish vositalarini ishlab chiqishda kuchli va tajribali mutaxassisning malakali bilimiga tayaniladi [14]. Bunda loyiha risklarini boshqarish bir martalik yoki bitta jarayondan iborat bo'lmasdan, balki u bir qancha bosqichlarni o'z ichiga qamrab oladi.

Bu jarayonlar investitsiya loyihasini amalga oshirishdagi risklarni pasaytirish yoki bartaraf etishningina emas, balki loyiha ning ijobiy natijalarini ta'minlash yoki oshirishga ham bo'ysundirilgan bo'ladi. Quyida investitsiya loyihalarini ishlab chiqishda aniqlanuvchi, hisobga olinuvchi risklarni tahlil qilish va ularni loyihani ishlab chiqish va amalga oshirish jarayonlaridagi boshqarish tizimining bosqichlari keltirilgan:

- risklarni boshqarishni rejalashtirish;
- risklarni tasniflash;
- risklarni sifatli baholash;
- risklarni miqdoriy baholash;
- risklarni rejalashtirish (aniqlash) va ularni hal etish uslublarini tanlash;
- risklarning monitoringini olib borish.

Loyiha risklarini boshqarishning yuqoridagi barcha bosqichlari bir- biri bilan o'zaro bog'liqlikka ega. Har bir bosqich har bir loyihada bir marta bajariladi.

Xulosa. Investitsiya loyihalarining amalga oshiriladigan tarmoq xususiyatiga qarab yuqorida tilga olingan bosqichlar qisman o'zgarib turishi mumkin. Masalan, elektroenergetika va transport, neft va neftni qayta ishlash tarmoqlari va shu kabi davlat ahamiyatiga ega boshqa tarmoqlar iqtisodiyotning boshqa tarmoqlariga nisbatan qat'iy yuqori ahamiyat kasb etuvchi davlat tomonidan nazorat qilib boriluvchi tarmoqlar hisoblanadi.

1. Risklarni boshqarishni rejalashtirish. Risklarni boshqarishni rejalashtirish deganda aniq loyiha bo'yicha boshqarishni rejalashtirish va qarorlarni qabul qilish jarayoni tushuniladi. Shuningdek mazkur jarayon o'z ichiga loyiha risklarini boshqarish jarayonini kadrlar bilan ta'minlashni tashkil etishni ham qamrab olishi lozim.

2. Risklarni tasniflash. Risklarni tasniflash jarayoni doirasida loyihaga haqiqatan ham ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan risklar aniqlanadi va bu risklarning tasnifi keltiriladi. Shuni ta'kidlash lozimki, investitsiya loyihalarini amalga oshirishda risklarni tasniflash ularni boshqarishning eng muhim jarayonlaridan hisoblanadi.

3. Risklarni sifatli baholash. Risklarni sifatli baholash – loyihada tasniflangan risklarning sifatli tahlilini amalga oshirish va ulardan eng xatarlilarini ajratib olishdir. Risklarni sifatli baholash risklarning paydo bo'lish shart-sharoitlarini baholashni va ularning standart yoki nostandart usullar va vositalar bilan loyihaga ta'siri aniqlanadi. Bizning fikrimizcha, aksariyat hollarda tahlilning universal usullarini qo'llash olinadigan natijalarning ko'zlangan darajadagi ishonchligini ta'minlashga imkon bermaydi.

4. Risklarni miqdoriy baholash. Adabiyotlarda risklarni miqdoriy baholash sifatida risklarning paydo bo'lish ehtimolligini aniqlash va ularning loyihaga ta'siri tushuniladi. Fikrimizcha, miqdoriy tahlil, aksariyat hollarda, risklarni boshqarishning mustaqil bosqichi hisoblansa-da, u risklarni sifatli baholash bosqichi bilan uzviy bog'liqlikda qo'llanilishi lozim.

5. Risklarni rejalashtirish (aniqlash) va ularni hal etish uslublarini tanlash. Adabiyotlarda risklarni rejalashtirish (aniqlash) va ularni hal etish uslublarini tanlash sifatida loyihaga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi risklarni pasaytirish usublari va texnologiyalarini ishlab chiqish tushuniladi.

6. Risklarning monitoringini olib borish. Risklarning monitoringini olib borish bosqichi doirasida aniqlangan risklar, bartaraf etilmagan risklar va risklardan himoyalash rejasining bajarilishi ta'minlanganligi aniqlanadi hamda uning samaradorligini baholash ishlari olib boriladi.

Shuni e'tiborga olish lozimki, investitsiya loyihalari risklarini boshqarishda ularning tahlil qilinish natijalariga asoslanib, boshqarish usullari tanlanadi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/22107-o-zbekiston-respublikasida-to-g-ridan-to-g-ri-xorijiy-investitsiyalar-hisobidan-asosiy-kapitalga-ozlashtirilgan-investitsiyalar>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. 28.01.2022 yildagi PF-60-son.
3. Севрук В.Т. Методы оценки и прогнозирования банковских рисков. "Управление в кредитной организации", № 3, май-июнь 2010 г.
4. Финансовый менеджмент: теория и практика: Учебник / Под ред. Е.С. Стояновой,- 6-е изд. М.: Изд-во "Перспектива", 2010 год — 656 с.
5. Риск-менеджмент. Методы оценки риска: учебное пособие / В. М. Картвелишвили, О. А. Свиридова. – Москва: ФГБОУ ВО "РЭУ им. Г. В. Плеханова", 2017. – 120 с.
6. Риски в современном бизнесе / П.Г. Грабовый, С.Н. Петрова, С.И. Полтавцев и др. — М.: Изд-во "Алане", 1994.
7. Абдуллаева Ш.З. Банк рисклари ва кредитлаш. Ўқув қўлланма. – Т.: Молия, 2002 й.
8. Вурханов А.У., Намдамов О.Н. Moliyaviy menejment. Darslik. — Т: "Инновацион ривожланиш нашриёт-матбаа уйи" — 2020, 468 bet.
9. Темиркулов, А. А. (2021). Страхование жизни: зарубежный опыт и необходимость развития в Узбекистане. Central Asian journal of innovations on tourism management and finance, 2(11), 56-63.

10. Давлятшаев, А. А. (2020). Социальный анализ инвестиционных проектов. In минтақа иқтисодиёти инвестициялашнинг молиявий-ҳуқуқий ва инновацион жиҳатлари (pp. 516-520).
11. Атабаева, З. А. (2021). Оценка Эффективности Планируемых Инвестиционных Проектов. Central asian journal of innovations on tourism management and finance, 2(12), 51-56.
12. Tolibjonovich, N. O. (2020). Global Economic Crises: The Global Economic Crisis In The Context Of The Coronavirus Pandemic And Its Elimination In Uzbekistan. Solid State Technology, 63(4), 5131-5145.
13. Тарасов А.Д., & Монахова З.Н. (2023). ОЦЕНКА ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ РИСКОВ. Вестник науки, 4 (1 (58)), 81-83.
14. Кайтмазов Владимир Артурович (2020). РИСК И УПРАВЛЕНИЕ РИСКОМ (РИСК-МЕНЕДЖМЕНТ) В СИСТЕМЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ. Образование и право, (12), 131-137. doi: 10.24411/2076-1503-2020-00784
15. Шеркунов, А. В. (2023). ПОНЯТИЕ И СУЩНОСТЬ РИСК-МЕНЕДЖМЕНТА. In РАЗВИТИЕ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ДОСТИЖЕНИЯ И ИННОВАЦИИ (pp. 161-163).
16. <https://stat.uz/> O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasining rasmiy sayti ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

ISSN: 2181-1342 (Online)

Сайт: <https://scienceproblems.uz>

DOI: 10.47390/1342V3I3Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 3 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).